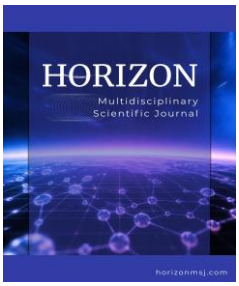
Horizon Multidisciplinary Scientific Journal
Journal homepage: https://horizonmsj.com/
ISSN 3135-4890
E-ISSN 3135-4904

Original Research Paper

HƏRBİ ETİKANIN ƏSASLARI: HƏRBİ QULLUQÇULAR ARASINDA QARŞILIQLI MÜNASİBƏTLƏR, BÖLMƏDƏ SAĞLAM ƏHVAL-RUHİYYƏNİN YARANMASINDA KOLLEKTİVİN ROLU

Nazim Həsənov

https://orcid.org/0009-0008-3964-6964

Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history
Received: 25.10.2026
Revised: 30.10.2026
Accepted: 03.11.2026

*Corresponding Author: Nazim Hasanov, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan
Email:nazimhesenov7585@mail.com

Xülasə
Hərbi qulluqçular və onların qarşılıqlı münasibətləri hərbi xidmətin təşkili, hərbi intizamın möhkəmləndirilməsi və hərbi kollektivdə sağlam mənəvi-psixoloji mühitin yaradılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hərbi qulluqçular arasında münasibətlər Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin nizamnamələrinin tələblərinə, qarşılıqlı hörmətə, intizama, hərbi yoldaşlıq və məsuliyyət prinsiplərinə əsaslanır.
Hərbi qulluqçular öz vəzifələrini yerinə yetirərkən komandirlərin və rəislərin qanuni əmrlərinə əməl etməli, tabelik qaydalarına riayət etməli, bir-birinə hörmətlə yanaşmalı və kollektivin mənafeyini qorumalıdırlar. Hərbi kollektivdə qarşılıqlı etimadın, intizamın və birliyin möhkəmləndirilməsi xidmət vəzifələrinin uğurla yerinə yetirilməsinə şərait yaradır.
Mövzuda hərbi qulluqçuların hüquq və vəzifələri, komandirlər və tabelikdə olan şəxslər arasındakı münasibətlər, hərbi salamlaşma qaydaları, qarşılıqlı davranış normaları və hərbi intizamın əhəmiyyəti nəzərdən keçirilir. Eyni zamanda, hərbi qulluqçular arasında yoldaşlıq münasibətlərinin, qarşılıqlı yardımın və məsuliyyət hissinin formalaşdırılmasının vacibliyi vurğulanır.
Mövzunun əsas məqsədi hərbi qulluqçularda nizam-intizamlı davranış, qarşılıqlı hörmət, kollektiv məsuliyyət və vətənpərvərlik keyfiyyətlərini inkişaf etdirmək, onların hərbi xidmətə hazırlığını və mənəvi-psixoloji dayanıqlığını yüksəltməkdir.

Açar sözlər: *Hərbi etika, hərbi xidmət, əxlaqi münasibətlər, insani əxlaq, peşə etikası, hərbi qulluqçular*

GİRİŞ

Hərbi xidmət dövlətin müdafiə qabiliyyətinin təmin olunmasında, ölkənin suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən fəaliyyət sahəsidir. Hərbi xidmətin səmərəli təşkili və qarşıya qoyulan vəzifələrin uğurla yerinə yetirilməsi yalnız hərbi qulluqçuların fiziki və peşəkar hazırlığından deyil, həm də onların mənəvi keyfiyyətlərindən, intizamından, qarşılıqlı münasibətlərindən və kollektivdə formalaşan mənəvi-psixoloji mühitdən asılıdır. Bu baxımdan hərbi etikanın əsaslarının öyrənilməsi, hərbi qulluqçular arasında düzgün münasibətlərin formalaşdırılması və bölmədə sağlam əhval-ruhiyyənin yaradılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590

Hərbi etika hərbi qulluqçuların davranışını, mənəvi dəyərlərini, vəzifə borcuna münasibətini və xidməti fəaliyyət zamanı riayət etməli olduqları əxlaqi prinsipləri müəyyən edən normalar sistemidir. Hərbi etikanın əsasını vətənə sədaqət, hərbi anda sadiqlik, məsuliyyət, şərəf, ləyaqət, intizam, dürüstlük və qarşılıqlı hörmət təşkil edir. Bu prinsiplər hərbi qulluqçuların şəxsiyyət kimi formalaşmasına, onların xidməti vəzifələrini vicdanla yerinə yetirməsinə və hərbi kollektivin möhkəmlənməsinə xidmət edir.

Hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlər hərbi nizamnamələrin tələblərinə, tabelik qaydalarına və qarşılıqlı hörmət prinsipinə əsaslanır. Komandirlər və rəislər tabeliklərində olan şəxslərlə münasibətdə ədalətli, tələbkar və məsuliyyətli olmalı, onların hüquq və ləyaqətinə hörmətlə yanaşmalıdırlar. Eyni zamanda, hər bir hərbi qulluqçu öz vəzifələrini dəqiq yerinə yetirməli, yoldaşlarına dəstək göstərməli, hərbi intizamı qoruyub saxlamalı və kollektivin ümumi mənafeyini nəzərə almalıdır.

Bölmədə sağlam əhval-ruhiyyənin yaradılması hərbi kollektivin fəaliyyətinin mühüm istiqamətlərindən biridir. Sağlam mənəvi-psixoloji mühit hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı etimadın, birlik və həmrəyliyin, yoldaşlıq münasibətlərinin inkişafına şərait yaradır. Belə kollektivdə hər bir hərbi qulluqçu özünü kollektivin ayrılmaz üzvü kimi hiss edir, qarşıya qoyulan tapşırıqların yerinə yetirilməsində fəal iştirak edir və çətinliklərin aradan qaldırılmasında yoldaşlarına kömək göstərir.

Kollektivin sağlam əhval-ruhiyyənin formalaşmasında rolu xüsusilə böyükdür. Kollektivdə qarşılıqlı yardımın, ədalətin, tələbkarlığın və hörmətin qorunması hərbi qulluqçuların mənəvi dayanıqlığını artırır, onların xidmətə münasibətini yaxşılaşdırır. Bununla yanaşı, kollektiv daxilində yaranan münaqişələrin vaxtında və düzgün həll edilməsi, nizamnamə tələblərinə zidd davranışların qarşısının alınması və hər bir hərbi qulluqçunun fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması sağlam psixoloji mühitin qorunmasına kömək edir.

Beləliklə, hərbi etikanın əsaslarının mənimsənilməsi, hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin düzgün qurulması və bölmədə sağlam əhval-ruhiyyənin yaradılmasında kollektivin rolunun öyrənilməsi hərbi təlim-tərbiyə prosesinin mühüm tərkib hissəsidir. Bu istiqamətdə aparılan məqsədyönlü iş hərbi intizamın möhkəmləndirilməsinə, hərbi qulluqçuların mənəvi-psixoloji hazırlığının yüksəldilməsinə və bölmənin döyüş hazırlığının artırılmasına xidmət edir.

Hərbi etikanın əsasları. Etika qədim yunan dilində "şəxsin əxlaqi baxımdan adət və xasiyyəti" mənasını ifadə edən "etnos" kəlməsindən törəmişdir. Etikanın əsas mövzusu əxlaq anlayışıdır. Etika insanların həm ayrı-ayrı fərdlərlə, həm də ictimaiyyətlə münasibətlərin təməlini təşkil edən dəyərlər, normalar, qaydalar, səhv-düz və ya yaxşı-pis kimi xüsusiyyətləri əxlaqi baxımdan öyrənən fəlsəfi nizamdır. Etika faydalı, yaxşı, pis, doğru və yanlış kimi məfhumları tətbiq edən fərdi və ya qrup davranış və münasibətlərində nəyin məqbul, nəyin qeyri-məqbul olduğunu müəyyən edən əxlaqi tezislər, dəyərlər və standartlar sistemidir.

Əxlaqi münasibətlər ictimai münasibətlər sistemində mühüm yer tutur ki, bunlar da əxlaq haqqında elm olan "etika" tərəfindən öyrənilir. Əxlaqın məkanı - insanlar arasındakı münasibətlərdir. İnsanın güclü və ağıllı olmasını müəyyən etmək üçün onu digər insanlarla görmək və ya müqayisə etmək vacib deyil, çünki bu, fərdin özünəxas xüsusiyyətləridir. Lakin insanın nə dərəcədə xeyirxah, əliaçıq, mehriban olmasını və bu kimi digər xüsusiyyətlərinin şahidi olmaq üçün onu məhz başqaları ilə ünsiyyət prosesində görmək zəruridir.

İnsani əxlaq şüurla birgə doğulmur. O, əxlaq normalarını və davranış qaydalarını tədricən mənimsəyir. Bu normalar və qaydalar müəyyən vaxtdan sonra onun fərdi şüurunda özünə yer tapır

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590

ki, bu da "yaxşını pisdən" ayırmağa kömək edir. İnsan çox vaxt hətta öz istəyinin əksinə gedərək, ictimai rəyi nəzərə alıb, hamı tərəfindən qəbul edilmiş davranış qaydalarına və əxlaq normalarına uyğun hərəkət etməli olur. Çünki cəmiyyətdə yaşayan insan ondan təcrid oluna bilməz. O, bu və ya digər mənada cəmiyyət qanunlarına tabe olmaq məcburiyyətində qalır. Çox vaxt, əsasən, "öz ürəyinin hökmü ilə" hərəkət edən insan cəmiyyət və ayrı-ayrı şəxslər qarşısındakı borc və vicdan hisslərinin təhriki ilə hər hansı addımı atır və bu zaman özü də hiss etmədən ictimai mənafe şəxsi mənafedən üstün tutulur. Belə olmasaydı, nə maddi-mənəvi nemətlər istehsal oluna bilər, nə də insan cəmiyyəti mövcud ola bilərdi.

Peşə etikası insanların peşə fəaliyyəti ilə əlaqədar aralarındakı münasibətlərin mənəvi xarakterini təmin edən davranış kodeksidir. Bir çox əxlaq normalarının ümumbəşəri xarakter daşımasına baxmayaraq (yəni, bu prinsiplərin hər bir insana aid olması, məsələn, bütün fəaliyyətin borc, vicdan, sədaqət prinsipləri, dostluq, yoldaşlıq münasibətləri əsasında qurulması, böyüklərə hörmət etmək, yalan danışmamaq və s.), müxtəlif peşələrlə əlaqədar fəaliyyət növlərinin də özünəməxsus davranış normaları var.

Hərbi xidmət - insanlardan yüksək intizam, icraçılıq, dəqiqlik, təmkinlilik, dözümlülük və çeviklik tələb edən fəaliyyət sahəsidir. Hərbi qulluqçuların xidməti fəaliyyət və ondan kənar vəziyyət şəraitində davranış, müvafiq hərəkət və hadisələrə düzgün reaksiya vermə qabiliyyətini formalaşdıran əxlaqi normalar öz əksini hüquqi sənədlərdə, qanunlarda, nizamnamələrdə, təlimatlarda, komandirlərin əmrlərində tapır. Buna görə əxlaqi tələblər qanun qüvvəsinə minir. Məsələn, qorxaqlıq cəmiyyətdə insanın psixoloji durumunun keyfiyyət göstəricisi kimi yalnız mənəvi baxımdan pislənirsə, hərbi kollektivdə aşkar edilən qorxaqlıq isə çətin məqamda döyüş tapşırığının uğurla yerinə yetirilməsinə mane olan zərərli və təhlükəli bir amil kimi aradan qaldırılmalıdır.

Odur ki, hərbi qulluqçuların qarşısında həmişə hərbi-etik normalardan irəli gələn yüksək tələblər qoyulur. Bununla belə, əxlaq qanunlara, nizamnamələrə kor-koranə tabe etdirilmir. Əksinə, Azərbaycan Ordusunda və digər hərbi birləşmələrdə hərbi xidməti tənzimləyən bütün hüquqi sənədlər, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Daxili Xidmət, İntizam, Qarnizon və Qarovul Xidmətləri və Sıra nizamnamələri Vətən qarşısında borcun yerinə yetirilməsində könüllülüyün, şüurluluğun, təşəbbüskarlığın vacibliyini vurğulayır.

Hərbi xidmətə çağırılan hər kəs Vətənimiz Azərbaycana sadiq olacağına, hərbi nizamnamələrin tələblərini dəqiq yerinə yetirəcəyinə, komandirlərin və rəislərin əmrlərinə sözsüz tabe olacağına təntənəli surətdə and içir (1).

Hərbi borcunu daim nümunəvi yerinə yetirən hər bir bacarıqlı döyüşçü yüksək mənəviyyata malikdir. Hərbi borcu həm də ləyaqətlə yerinə yetirmək hərbçinin şərəf işidir. Öz vəzifəsinə layiqincə yanaşmaq hərbi qulluqçulardan bəzən böyük çətinlikləri dəf etməyi tələb edir. Hərbi kollektivin uğuru onun hər bir üzvünün fəaliyyətindən asılıdır. Əgər hamı öz vəzifəsinə Hərbi andın, nizamnamələrin tələblərinə uyğun yanaşırsa, deməli nailiyyət labüddür.

Hərbi etikanın vacib normalarından biri hərbi kollektivdə böyüyə hörmət etmək, subardinasiya qaydalarına riayət etməkdir. Vəzifəcə və rütbəcə kiçik olanlar rəisləri nizamnaməyə uyğun olaraq əsgəri qaydada birinci salamlayır və onlara rütbələri ilə müraciət edirlər.

Hərbi qulluqçular öz aralarında da nəzakətli olmalı, bir-birinə "siz" deyə müraciət etməlidirlər. Bu qayda rəislərə də, onların tabeliyində olanlara da eyni dərəcədə şamil edilir.

Azərbaycan zabiti, giziri cavuşu və əsgəri adını daşıyan hər kəs öz yüksək mədəniyyəti, nəzakəti, təvazökarlığı ilə nümunə olmalıdır. İctimai yerlərdə, nəqliyyatda hərbi qulluqçu rütbəcə böyük olan zabiti, rəisi salamlamalı və ona hörmət etməlidir (2).

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590

Hərbçilər mülki əhaliyə qarşı da nəzakətli davranmalı, Azərbaycan zabiti və ya əsgəri adını uca tutmalı, bu şərəfli ada ləkə gətirməməlidirlər. Bədbəxt hadisələr zamanı biganə qalmamalı və bacardıqları köməyi göstərməlidirlər. Hər bir döyüşçü səliqəli geyinməli, əlini cibində saxlamamalı, rəisinin və ya komandirinin yanında qeyri-etik hərəkətlərə yol verməməlidir.

Hərbi qulluqçunun mənəvi simasını göstərən cəhətlərdən biri də onun danışığıdır. Ünsiyyət zamanı aydın, səlis və inandırıcı sözlərə üstünlük vermək lazımdır.

Hərbi kollektivlərdə qarşılıqlı münasibətlər və yüksək davranış qaydaları

"Kollektiv" latın sözü olub "toplanmış", "yığılmış", "birləşdirilmiş", "birləşmiş" mənalarını verir. Kollektiv insanların şüurlu şəkildə toplanmış birliyi və ictimai fəaliyyətin yerinə yetirilməsi üçün birgə fəaliyyətidir. Kollektiv müxtəlif olur. O, insanlar arasında münasibət formalarına və fəaliyyətin xarakterinə görə fərqlənir. Bu birgə insan fəaliyyəti içərisində hərbi kollektiv xüsusi yer tutur (8).

Hərbi kollektiv - ölkənin və onun sərhədlərinin xarici təcavüzdən silahli müdafiəsini təmin etmək üçün vahid komandanlıq prinsipi əsasında toplanmış hərbçilərin sarsılmaz birliyidir. Hərbi kollektiv - geniş anlayışdır. Azərbaycan Ordusu, qoşun birləşmələri - korpus, briqada, tabor, bölük, taqım hərbi kollektivlərdir. İlk kollektivlər də vardır. Azərbaycan Ordusunda və digər hərbi birləşmələrdə ilk kollektivlər taqım və bölüklərdir. Burada hərbçilər bir-biri ilə fasiləsiz iş, məişət və digər əlaqədədirlər. İlk kollektivlər əsasən iki vəzifəni yerinə yetirirlər: 1. Peşəkarlıq (istehsalat, hərbi və s.); 2. Vahidlik və tərbiyəçilik. Başqa sözlə desək, kollektiv tərbiyənin və hərbi (əmək) fəaliyyətinin subyekti, eyni zamanda, obyektidir(7).

Hərbi kollektivlər də belədir. Döyüş (əmək) hazırlığı yüksək olan kollektivin tərbiyəvilik imkanları böyük olur. Tərbiyəvilik imkanları yüksək olan kollektivin də döyüş imkanları yüksək olur.

Kollektiv şəxsiyyətə təsirlərin bələdçisidir. Kollektiv vahid bir orqanizmin müstəqil həlqəsidir. Burada insanların fəaliyyəti birləşir və onlar birbaşa və ya dolayısı ilə ünsiyyətdə olur, ya bir-birinə, ya da kollektivə təsir göstərirlər (9). Kollektivin hərbçilərə təsir imkanları onun təbiəti, quruluşu və xarakter xüsusiyyətlərindən irəli gəlir. Hər bir bölmə Azərbaycan Ordusunun və digər birləşdirənin canlı bir hissəsidir, eyni zamanda, onlar həm bir-biri ilə, həm də digər kollektivlərlə möhkəm bağlıdırlar. Mənəvi birlik hərbi kollektivlər üçün xarakterik cəhətdir.

Hərbi kollektivdə mövcud olan qarşılıqlı münasibətlər - hərbi qulluqçuların həyatında, hərbi xidmətində ünsiyyət zamanı yaranan münasibətlər sistemidir. Qarşılıqlı münasibətlərin müsbət - mənfi, xeyirxah - konfliktli, formal - qeyri-formal kimi müxtəlif növləri mövcuddur. Hərbi xidmətdə "komandir - tabeçilikdə olan", "böyük - kiçik", "tabeçilik münasibətləri olmayan hərbi qulluqçuların münasibətləri'" formal qarşılıqlı münasibətlərə misal ola bilər.

Qeyri-formal qarşılıqlı münasibətlər psixoloji cəhətdən əlverişli şəraitdə heç kəs tərəfindən müəyyən olunmadan öz-özünə yaranır. Onlar yarandıqdan sonra mühüm psixoloji reallığa çevrilir: qeyri-formal qarşılıqlı münasibətlər simpatiya və antipatiyanın görünməz telləri ilə kollektivə nüfuz edərək, istər hər bir döyüşçünün, istərsə də bütövlükdə kollektivin fəaliyyətinə müəyyən təsir göstərir və müvafiq psixoloji iqlim yaradır. Onların məzmunu kollektivin inkişaf səviyyəsindən bilavasitə asılıdır (6).

Hərbi kollektivlərdə qarşılıqlı münasibətlər vahid komandanlıq, ciddi subordinasiya, humanizm və kollektivçilik prinsipləri əsasında qurulur. Bu prinsiplər hərbçilərə verilən əsas tələblərlə şərtlənir. Onlar bir-birinə münasibətdə komandir və tabeçi, rütbəcə böyük və kiçik olaraq dəqiq müəyyənləşdirilmiş hüquq və vəzifələr daşıyırlar. Komandirə əmr etmək hüququ verilir, tabeçilər əmr və tapşırıqları sözsüz və dəqiq yerinə yetirməyə, rəislərə, komandirlərə, rütbəcə

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590

böyüklərə hörmət, hərbi nəzakət göstərməyə və hərbi salam verməyə ciddi riayət etmək borcu şamil olunur (3).

Hərbi xidmətə çağırılan hər bir kəs ordu kollektivinin bir üzvünə çevrilir və silahdaşları ilə nizamnamələrin tənzimlədiyi ictimai və qarşılıqlı münasibətlərə girir. Hərbi nizamnamələr ordunun xüsusiyyətini və qarşısında duran vəzifələri nəzərə almaqla hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı münasibətlərin prinsiplərini müəyyən edir.

Vahid rəhbərlik, təkbaşçılıq və hərbi-etik normalar kollektivdə sağlam və işgüzar iqlimin yaradılmasında aparıcı rol oynayan komandir və rəislərin tabeliyindəkilərə qarşı kifayət qədər tələbkar olmalarını, sonuncuların isə verilmiş əmr və tapşırıqları sözsüz və dəqiq yerinə yetirmələrini, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, rütbəcə böyüklərə hörmət göstərmələrini, hərbi salam və nəzakət qaydalarına ciddi əməl etmələrini nəzərdə tutur.

Bir rəhbər və hərbçi-pedaqoq kimi rəis yalnız sözlə, komanda və əmrlə deyil, işə və insana münasibəti ilə də tabeliyindəkilərə təsir göstərir. Tələbkarlıqla yanaşı, zabit həm də qayğıkeş və ədalətli olmalı, hərbi qulluqçular arasında qarşılıqlı inam və səmimiliyin, döyüş yoldaşlığının bərqərar olunmasına çalışmalıdır. Qayğı və inamın mənəvi-psixoloji amil kimi mühüm əhəmiyyəti ondadır ki, döyüşçülərdə nəinki öz komandirlərinə etimad və hörmət hissi aşılayır, eyni zamanda, öz hərbi borcunu ləyaqətlə yerinə yetirməyə həvəs yaradır.

Hərbi qulluqçular arasında kollektivçilik prinsipi nizamnamələrdə geniş yer tutur. Əsgər, çavuş, gizir və zabitlər arasında kollektivçilik, döyüş yoldaşlığı həm əxlaqi, həm də hüquqi norma kimi təzahür edir. Nizamnamələr hərbçilərdə döyüş yoldaşlığını uca tutmağı, sözdə və əməldə silahdaşlarına kömək etməyi, onları nalayiq hərəkətlərdən çəkindirməyi tərbiyə edir (4).

Əsgər və matroslar arasında münasibətlər döyüşçülərin hərəkət və davranışına, onlarda bir çox şəxsi mənəvi keyfiyyət və vərdişlərin formalaşmasına bilavasitə və ciddi təsir göstərir. Ona görə tabeliiyindəkilərə müvəffəqiyyətlə rəhbərlik etmək, hərbi kollektivi möhkəmləndirmək üçün həmin münasibətləri hər bir zabit, gizir və çavuş yaxşı bilməlidir.

Hər bir hərbi kollektivdə təlim və döyüş tapşırığını birgə yerinə yetirərkən, ictimai işlərdə, məişətdə əsgər və matroslar arasında, adətən, qarşılıqlı rəğbət və bağlılıq, dostluq və qardaşlıq hissləri yaranır, döyüşçülər vaxt və qüvvə əsirgəmədən hərbi texnikanın sirlərini öyrənməkdə, çətin məqamlarda bir-birinə kömək edir, bir-birinin uğuruna sevinirlər.

Bununla belə, sıravi döyüşçülərin arasında nizamnamə tələblərinin pozulması halları da müşahidə edilir. Bu, adətən nizam-intizamın vəziyyəti ilə, zabit və çavuşların öz vəzifələrinə kifayət qədər ciddi yanaşmamaları ilə, əsgər və matrosların orduyaqədərki həyat tərzi və vərdişləri ilə izah olunur. Əsgər və matroslar arasında göstərilən mənfi hallar komandir və rəislərdən tərbiyə işinin gücləndirilməsini, neqativ halları doğuran səbəblərin vaxtında aradan qaldırılmasını tələb edir.

Hərbi kollektivlərdə bəzən bir neçə hərbi qulluqçunun birləşdiyi kiçik qrupların yaranması hallarına da təsadüf edilir, bu qruplar ümumi maraq, fəaliyyət və hərbi xidmətə münasibət zəminində ortaya çıxırlar. Hətta ən mehriban kollektivlərdə belə iki və bir neçə nəfərdən ibarət belə qruplar yaranır. Çox vaxt bu qruplar öz silahdaşlarına müsbət təsir göstərir, hərbi kollektivi möhkəmləndirən amil rolunu oynayırlar. Ancaq bəzən özünü kollektivə qarşı qoyan qruplar da əmələ gələ bilər. Belə qruplara qarşı mövqeni düzgün müəyyənləşdirməklə, həm obyektiv amilləri, həm də də daxili-psixoloji motivləri üzə çıxarmaq olar.

Ona görə komandirlər və ideoloji iş və mənəvi-psixoloji təminat üzrə zabitlər üçün kollektivlərdə mövcud olan qarşılıqlı münasibətlərin konkret təzahürlərini bilmək, onları təhlil etmək,

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590

mənfi halların yaranması və inkişafının səbəblərini vaxtında aşkara çıxarmaq, nizamnamələrin tələblərinə uyğun qarşılıqlı münasibətlərin düzgün vasitə və yollarını seçmək vacibdir (7).

Hərbi-etik davranış xüsusiyyətləri hərbi xidmət nizamnamələrində öz əksini geniş şəkildə tapmışdır və həmin normalar zabitlərimiz üçün qarşılıqlı münasibətlərin tənzimlənməsinə, ordu kollektivində möhkəm hərbi intizamın təşəkkül tapmasına xidmət edən yararlı istifadə mənbəyidir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Əliyev, H.Ə. Hər bir Azərbaycan gənci müstəqil dövlətimizin fəal qurucusu olmalıdır. Gənclərin I forumunda çıxışı, // "Xalq" qəzeti, –1996, 6 fevral, – s.12. 2. Əliyev, H.Ə. Heydər Əliyevin bəyanatı // "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, –2000, 16-22 avqust. № 33, – s.15
2. Əliyev, İ.H. "Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin yaradılmasının 100 illiyi münasibəti ilə keçrilən təntənəli hərbi paradda nitqi" // Respublika. "Azərbaycan" qəzeti, –2018, 26 iyun – s.2.
3.Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Ümumqoşun Nizamnaməsi-2022.səh.06-16
4.Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin İntizam Nizamnaməsi-2022.
5.Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin Daxili Xidmət Nizamnaməsi-2022.səh.06-16.

İnternet resusu

6. Abdullayev, M. 44 günlük Vətən müharibəsi Azərbaycanın şanlı tarixidir [Elektron resurs] / Yeni Azərbaycan, – Bakı. – sentyabr 3, 2021. URL https://www.yeniazerbaycan.com/Arxiv_e60953_az.html
7. Cəfərli, R Cənab İlham Əliyev tarixi ədaləti dəmir yumruqla bərpa etdi. [Elektron resurs] / Azərbaycan. Dekabr 21, 2020. URL http://dashkesen-ih.gov.az /az/news/1111.html
8. Həsənqarayev,T. Aprel döyüşləri. [Elektron resurs] / Azad Ensiklopediya. –Aprel 5, 2022. URL https://az.wikipedia.org/wiki/Aprel_döyüşləri
9. Hüseynova, L. Tovuz döyüşləri ordumuzun qəhrəmanlıq səhifəsidir [Elektron resurs] / Azərbaycan Ordusu.–İyul 10, 2021.https://mod.gov.az/az/pre/ 36745. html

ABSTRACT

FUNDAMENTALS OF MİLİTARY ETHİCS. MUTUAL RELATİONS AMONG SERVİCEMEN, THE ROLE OF THE COLLECTİVE İN CREATİNG A HEALTHY ATMOSPHERE İN THE UNİT

Hasanov Nazim Asgar oglu

Servicemen and their mutual relations are of great importance from the perspective of organizing military service, strengthening military discipline, and creating a healthy moral and psychological environment within the military collective. Relations among servicemen are based on the requirements of the regulations of the Armed Forces of the Republic of Azerbaijan, mutual respect, discipline, military camaraderie, and principles of responsibility.

While performing their duties, servicemen must obey the lawful orders of commanders and superiors, observe subordination rules, treat each other with respect, and protect the interests of the collective. Strengthening mutual trust, discipline, and unity within the military collective creates conditions for the successful execution of service duties.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (8): page 19-25
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23937590
The topic examines the rights and duties of servicemen, relations between commanders and subordinates, rules of military greeting, norms of mutual behavior, and the importance of military discipline. At the same time, the importance of fostering camaraderie, mutual assistance, and a sense of responsibility among servicemen is emphasized.

The main purpose of the topic is to develop disciplined behavior, mutual respect, collective responsibility, and patriotism qualities in servicemen, as well as to enhance their readiness for military service and their moral-psychological resilience.

Keywords: *Military ethics, military service, moral relations, human ethics, professional ethics, servicemen*

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license